

9.11.2020

Asia: K 18/2020 vp Ilmastovuosikertomus 2020

Maa- ja metsätalousvaliokunta, asiantuntijakuulemiset, ti 10.11. klo 9.30.

Luonnonvarakeskuksen lausunto

1 Johdanto

Ilmastolain mukaan valtioneuvosto toimittaa vuosittain eduskunnalle ilmastovuosikertomuksen, jolla seurataan päästökehitystä sekä erityisesti keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumista. Lisäksi se sisältää kartoituksen politiikkatoimista sekä arvion sopeutumissuunnitelman toimeenpanotilanteesta. Ympäristöministeriön laatima Ilmastovuosikertomus 2020 on julkaistu kesäkuussa ja Luonnonvarakeskus käsittelee tässä lausunnossa ilmastovuosikertomusta maataloutta ja maankäyttösektoria koskevilta osin.

2 Lausunto

Ilmastovuosikertomuksessa tarkastellaan kaudelle 2013–2020 ja 2021–2030 asetettujen taakanjakosektorin (päästökaupan ulkopuoliset sektorit) päästövähennysvelvoitteiden saavuttamista sekä kokonaispäästökehitystä suhteessa vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitteeseen. Ilmastovuosikertomuksen mukaan vaikuttaa todennäköiseltä, että Suomi saavuttaa kauden 2013–2020 velvoitteen. Toisaalta maankäyttösektorin päästö- ja nielukehityksen raportointi ei ole valmis ja sieltä voi tulla lisätaakkaa, jonka vaikutusta ei vielä tiedetä.

Kauden 2021–2030 toimet on suunniteltu siten, että taakanjakosektorin velvoite täytetään. Maankäyttösektorin (LULUCF) nieluja ja päästöjä seurataan LULUCF-asetuksen mukaisten tavoitteiden pohjalta ja ilman vaikuttavia ilmastotoimia sektorin on vaikea saavuttaa tavoitteita, jos puun kysyntä ja hakkuut jatkuvat nykyisellä tasolla.

Suomi on asettanut tavoitteeksi olla hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä ja hiilinegatiivinen pian tämän jälkeen, mutta ilmastovuosikertomuksen 2020 mukaan suunnitellut toimet eivät ole riittäviä hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseen. Suomen hiilineutraaliustavoite on mahdollista saavuttaa vain, jos maankäyttösektori pysyy hiilinieluna tulevaisuudessakin ja pystyy sitomaan hiilidioksidipäästöt siltä osin kuin niitä on jäljellä 2035. Maankäyttösektorin päästöjen ja nielun summa on Suomen nettohiilinielu, jonka maksimointi on tärkeä tavoite Suomen pyrkiessä hiilineutraalisuuteen 2035 mennessä.

Maankäyttösektorilla on nielujen ohella myös päästölähteitä. Maankäyttösektorilla eniten päästöjä tuottavat maankäytön muutokset ja turvemaat. Orgaanisten peltujen ja nurmien päästöt pienentävät maankäyttösektorin (LULUCF) noin 17 miljoonan tonnin nettohiilinielua 6-7 miljoonalla CO₂-ekvivalenttitonnilla. Tämän lisäksi ne rasittavat taakanjakosektoria 1,5 miljoonalla CO₂-ekvivalenttitonnilla. Maankäyttösektorilla päästöjä tuottaa myös ojitettujen metsätaloustalustilayksiköiden olevien turvemaiden maaperä. Ojitettujen turvemaametsien puusto on noin 13 miljoonan CO₂-ekvivalenttitonnin suuruinen hiilinielu, mutta maaperän päästöt leikkaavat turvemaametsien hiilinielun noin 6 miljoonaan CO₂-ekvivalenttitonniin.

9.11.2020

Maankäyttösektorilla on mahdollista toteuttaa ilmastotoimia, jotka samalla vähentävät muuta ympäristökuormitusta, lisäävät markkinoiden toimivuutta ja edistävät maatalouden rakennemuutosta elinkeinon kilpailukykyisyyttä lisäten. Maatalouden ilmastopäästöjen hillitsemiseksi tulee kiinnittää huomio siihen, kuinka paljon ruuantuotantoon käytetään pinta-alaa, aiheuttaako maatalous metsäkatoa tai suoluonnon katoa ja miten peltomaata – erityisesti turvemaapeltoja – hoidetaan. Metsätaloudessa tulee kiinnittää huomiota turvemaametsien ympäristökuormituksen pienentämiseen. Kun pyritään vähentämään turpeeseen liittyviä kasvihuonekaasupäästöjä, tulisi luoda kannustimet ja rahoitus myös turvepeltojen viljelystä luopumiseen ja vesitalouden ennallistamiseen erityisesti silloin kun pellot eivät tuota ruokaa eivätkä rehua ja niiden merkitys biodiversiteetin säilyttämisessä on vähäinen. Kun turvetuotantoa ajetaan alas lähivuosina, olisi tärkeä huolehtia siitä, etteivät turvetuotantoon varatut ja turvetuotannossa olevat alat päädy viljelykäyttöön. Erityisiä toimia tarvitaan varsinkin niiden alojen ennallistamiseen, joissa turvetta on vielä paljon jäljellä.

Vuosikertomuksessa mainittu tavoite suunnata CAP-toimenpiteiden rahoituksesta 40 % ja maaseudun kehittämisrahoista 30 % ympäristö- ja ilmastotoimenpiteisiin on hyvä. Laskennallisen osuuden tarkastelun lisäksi pitää kuitenkin kiinnittää huomiota toimien kustannustehokkuuteen. On tärkeää kohdentaa toimia sinne, missä vaikutus hehtaaria tai muuta yksikköä kohden on suuri, vaikka se tarkoittaisi rahoituksen epätasaista jakoa maantieteellisesti. Jopa 1-2 hyvin suunniteltua toimea, joiden tukiehtojen määrittelyyn kiinnitetään erityistä huomiota, voisi kääntää maatalouden päästöt laskevalle uralle ilman suuria muutoksia tuotannossa. Nämä toimet voisivat koskea esimerkiksi tuotantokykynsä menettäneitä turvepeltoja, joiden pohjaveden pinnan nostolla saataisiin merkittäviä ilmastohyötyjä. Näin vältettäisiin mahdollisia epäonnistuneita uudelleen ojituksia. Nykytilanteessa viljelijöillä ei ole kuitenkaan kannustimia vedenpinnan nostoon turvemaiden, vaan vaarana on tukien menetys. Koska tällaiset kannustimet ovat vaikeita toteuttaa nykyisessä maatalouspolitiikassa, tarvitaan kokonaan muita kannustimia, jotta erityisesti heikkotuottoisilla turvemaiden tuotettaisiin päästövähennyksiä ja luovuttaisiin maataloustuista.

Nykyisen tukipolitiikan aiheuttama kehitys, jossa yhä useampi pellohehtaari on laajaperäisessä käytössä (ei aktiivisessa ruuan- tai rehuntuotannossa), pitäisi erityisesti turvepeltojen osalta kääntää sellaiseksi, että tämä ala käytetään aktiiviseen päästöjen vähentämiseen. Laajaperäinen käyttö tuo monimuotoisuushyötyjä, mutta näitä pystytään tuottamaan myös kivennäismailla, joita suurin osa (90 %) peltomaista on. Nykyinen maatalouspolitiikka kannustaa pitämään kaiken pellon viljelykunnossa eikä riittäviä kannustimia khk-päästöjen kustannusvaikuttavaan vähentämiseen ole.

Kuten Ilmastovuosisikertomuksessa todetaan niin ruokahävikin vähentäminen tai ruokavaliomuutokset eivät automaattisesti vähennä maataloustuotannon khk-päästöjä. Näistä kuitenkin varsinkin ruokavaliomuutoksilla voi olla merkittäväkin vaikutus maatalouspäästöjen vähentämiseen, mikäli nykyisestä ruokavaliosta siirryttäisiin laajasti kasvukunnan tuotteita suosiviin ruokavaliioihin, jolloin mahdollisesti osa nykyisistä viljelykäytössä olevista pelloista voitaisiin esimerkiksi metsittää, jos tähän olisi kannustimia, jotka saisivat viljelijän luopumaan maataloustuista metsitetyllä alalla. Erityisen suuri vaikutus tällä olisi, mikäli samalla onnistuttaisiin vähentämään nimenomaan turvepeltojen osuutta viljelystä. Edes ruokahävikin puolittamisella ei saataisi potentiaalisesti yhtä suurta vaikutusta kuin suuremmilla ruoankulutusmuutoksilla. Roskiin heitettävän turhan ruoan tuottamisen kasvihuonekaasupäästöt ovat kuitenkin kaikkein turhimpia päästöjä. Erityisesti on huomattava, että ruokavaliomuutos ei johda automaattisesti peltojen metsitykseen tai

9.11.2020

muihin peltomaasta lähtevien päästöjen (yli 70 % maatalouden khk-päästöistä) vähenemiseen, peltomaiden käytön ja niiden päästöjen vähentämiseen tarvitaan erilliset kannustimet ja/tai markkinat.

Maankäyttösektorilla on mahdollista lisätä ilmastotoimia, jotka edistävät kestäviä energiaratkaisuja ja biopolttoaineiden tarjontaa. Esimerkiksi (1) eläintilojen lannan ohjaaminen biokaasutuotantoon sen sijaan että raivataan lisää peltoa sen levitysalaksi tai (2) turvepeltojen metsittäminen ja hieskoivun tuottaminen biopolttoaineeksi lyhytkiertoviljelmillä tarjoavat ilmastoviisaita energiantuotantomahdollisuuksia. Sekä eläintiloihin kytkeytynyt biokaasutuotanto ja sen ohessa välttämätön kierrätyslannoitetuotteiden valmistus, että lyhytkiertoviljelmiltä korjattavan biomassan käytön energiatehokkuuden parantaminen vaativat laajentuakseen investointien tukemista ja T&K panostusta. Ilmastovuosikertomuksen mukaan biokaasun tuotanto maatilalaitoksilla kasvoi noin 47 % ja reippaaseen lisäkasvuun, jolla voisi samalla vähentää maatalouden ympäristökuormitusta, on mahdollisuudet.

Luonnonvarakeskus selvittää parhaillaan Maa- ja metsätalousministeriön toimesta eri maankäyttösektorin toimien päästövähennyspotentiaalia. Metsittämisen lisäksi arvioidaan esimerkiksi maatalousmaan hoidon, metsien lannoituksen ja erilaisten metsien hoidon valintojen vaikutusta maankäyttösektorin nieluun vuoteen 2035 mennessä. Tulokset tästä esiselvityksestä valmistuvat vuoden 2020 aikana.

Lausunnon valmistelijat: apulaisprofessori Aleksi Lehtonen, tutkimusprofessorit Raisa Mäkipää, Kristiina Regina ja Heikki Lehtonen, erikoistutkija Antti Iho, ja erikoistutkija Juha-Matti Katajajuuri.